

ten je bezzubý, kto nemá oči, ten je *bezočivý*. Kontextová remotivácia známych lexém sa stáva zdrojom komiky.

2.7. V detskej tvorbe Daniela Heviera sa stretávame i s tzv. kreativitou prvého radu (Leisi, 1990, s. 20–22), keď pohrávaním sa s hláskami vymýšľa nemotivované novotvary. Ex nihilo vznikajúce slová (c. d.) sú v texte samozrejme zábavným prostriedkom. Takéto „samovýplody“ sú zastúpené najmä medzi vlastnými menami: *tatko Pikorko, profesor Tungwal, inžinier Pikford, inžinier Fordpik, Džalibalibopo*; – *Keď ste doma celkom sami a tma stojí za dverami, zabarambarumbariburujte si s nami*. –

2.8. Daniel Hevier tvorí okazionalizmy i špecifickým kontextovo-imitatívnym spôsobom. Výsledkom kontextovo podmienenej imitatívnej motivácie sú vtipné výrazy, ako *dádcha* (nádcha), *haftomobil* (Hafinov automobil), *vyger* (tiger, ktorému sa vyká), *gypsilon* (ypsilon v gypse), *bruška* (hruška s veľkým bruškom), *tencúľ* (tenký cencúľ), vo Fajčiarsku žijú sami *Fajčiari*.

2.9. Na páronymickom princípe autor modifikuje jestvujúce pomenovania: *Eskimákom rastie na snehových poliach vlčí eskimak*. Paronymicko-modifikačným spôsobom vznikajú hravé prešmyčky (*Chcel namaľovať muchotrávku, vyšla mu trávomucha*) a kontaminácie (*človiečik Kloviečik* – „ktovieký človečik“). Na rýmový efekt využíva kontaminované tvary: *navštevujem čudný kraj: je tam mesiac Febru máj*. – *Čo je to za čudné zvieratá? Ty nepoznáš mačkopiera? Kto celý svet pochodil, vie, čo je to hrochodil. Pozrite si ešte dnes: v kletke sedí dikopes. Toto je čo? To je hračka: obyčajná kôňrytnačka*.

Okazionalizmy Daniela Heviera plnia v umeleckej literatúre pre deti jedinečnú funkciu jazykovej hry. Poznaním takmer neohraničených možností slovtvorby, a to v prirodzenej atmosfére hravosti a humoru, sa deti môžu názornejšie a účinnejšie priblížiť k pozitívnemu vzťahu k jazyku. V neposlednom rade je tu i priaznivý vplyv na rozvoj detskej reči.

Analýzovaný materiál nás presvedča, že individuálne autorské slová na jednej strane rozvíjajú slovtvornú normu, na druhej strane ju zámerne a účelovo prestupujú. V každom prípade sú funkčným obohatením rečovej komunikácie.

Literatúra

BUZÁSSYOVÁ, K.: Ako vznikajú nové slová. *Kultúra slova*, 10, 1976, s. 129–133.

BUZÁSSYOVÁ, K.: O vzťahu potenciálnych a príležitostných odvodených slov k jazykovej norme. In: *Z teórie spisovného jazyka*. Red. J. Ružička. Bratislava, Veda 1979, s. 124–128.

BUZÁSSYOVÁ, K.: Okazionalizmy v slovenskej literatúre. In: *Studia Academica Slovaca*, 9. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1980, s. 91–108.

FLEISCHER, W.: Stilistische Aspekte der Wortbildung. *Deutsch als Fremdsprache*, 6, 1969, s. 273–280.

FLEISCHER, W.: Produktivität – Akzeptabilität – Aktivität. *Zur Theorie der Wortbildung (im Deutschen)*. In: *Zur Theorie der Wortbildung im Deutschen*. Berlin, Akademie – Verlag 1988, s. 8–16.

FURDÍK, J.: Slovtvorná analógia a analogická slovtvorba. *Jazykovedný časopis*, 21, 1970, s. 54–59.

LEISI, E.: *Paar und Sprache*. 3. vyd. Heidelberg – Wiesbaden, Quelle u. Meyer 1990, s. 20–22.

MARTINCOVÁ, O.: *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha, Univerzita Karlova 1983, 160 s.

MOTSCH, W.: *Analogie und Regel in der Wortbildung*. In: *Zur Theorie der Wortbildung im Deutschen*. Berlin, Akademie-Verlag 1988, s. 30–33.

NĚMEC, I.: Slovtvorný význam a expresivita. *Slovo a slovesnost*, 33, 1972, s. 116–121.

VALEKOVÁ, E.: Slovtvorne motivované slovo v rozprávkach Daniela Heviera. In: *Varia I*. Zost. M. Nábělková, M. Šimková. Bratislava, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 1992, s. 36–40.

Excerptovaná literatúra

HEVIER, D.: *Vtáci v tanci*. Mladé letá 1978; *Nevyplazuj jazyk na leva*. Mladé letá 1982; *Krajina zázračno*. Mladé letá 1983; *Kam chodia na zimu zmrzlinári*. Mladé letá 1984; *Trináť pochodujujících čajníkov*. Mladé letá 1984; *Aprílový Hugo*. Mladé letá 1985; *Kráľ naháňa kráľíka*. Osveta 1985; *Básnička ti pomôže*. Mladé letá 1989; *Futbal s papučou*. Mladé letá 1989; *Rozprávky na celý rok*. Mladé letá 1989; *Nám sa ešte nechce spať*. Mladé letá 1990; *Rozprávková torta*. Mladé letá 1990.

Sémantická klasifikácia slovíec v spontánnom dialógu detí

Jana Kesselová

Pedagogická fakulta UPJŠ, Prešov

Sémantickej analýze detských dialogických komunikátov prisudzujeme dvojaký zmysel. V prvom rade ju chápeme ako súčasť poznávania tematickej štruktúry dialógov detí. Tematicko-obsahovú zložku vzhľadom na mnohotvárnosť komunikačných situácií a podnetov, z ktorých tematická štruktúra vyrastá, nemožno vymedziť ani enumeratívne ani globálne. Pokúsime sa nájsť spoločné komplexy významov, ktoré sú pre spontánnu dialogickú komunikáciu typické. Vychádzame zo zistení sémanticky orientovaného jazykovedného výskumu a sústredíme sa na centrálnu a organizujúcu zložku výpovede – na sloveso. K tomu, že za súčasť charakteristiky tematickej zložky dialógu pokladáme sémantickú klasifikáciu slovíec, nás inšpirovala myšlienka, že „rozlišovaní rôznych dominant textových segmentů zřejmě souvisí s převládajícími v nich typy vět podle sémantických typu predikátů (stavových, procesuálných, událostných) (Mluvnice češtiny 3, 1987, s. 635). Na druhej strane sémantickú klasifikáciu slovíec možno využiť pri komunikatívnom vyučovaní opierajúcom sa o premyslený výber jazykového materiálu cvičení. Tie sémantické skupiny slovíec, ktoré sú v improvizovanej komunikácii detí bohato zastúpené, sú podľa nášho názoru vhodné na rozvíjanie metalingválnych schopností detí, a z tých skupín slovíec, ktoré majú v aktívnom slovníku detí periférne zastúpenie, resp. úplne chýbajú, zámerne vyberáme materiál do komunikatívnych cvičení.